

*Тако одувек човек у чуду и несналажењу сīоји ѿред
човеком у себи и ѿред људима око себе*

Иво Андрић

Емир Кустурица
СТО ЈАДА

Издавач
НИД Компанија „Новости“ а.д.
Трг Николе Пашића 7, Београд

Генерални директор и главни уредник
Манојло Вукотић

Извршни директор издавачке делатности
Александар Бацковић

Уредник
Миломир Краговић

Лектура / коректура
Драгана Бедров
Слађана Ковчић

Дизајн
Никола Цветковић

ISBN: 978-86-7446-221-8

Тираж
35.000

Штампа
Политика а.д.
Београд

Април, 2013.

Слика на корицама
Војо Станић, *Концерт*

ЕМИР КУСТУРИЦА

СТО ЈАДА

СТО ЈАДА

Драгана Теофиловића су звали Зеко не само због тога што је волио да једе мркву. Имао је велике очи које су видјеле оно што је мало ко у Травнику примјећивао. Кад се 8. марта 1976. наслонио на бандеру, није ни сањао какав обрт слиједи у његовом животу. Гледао је у неонску свјетлост која се палила у Улици 29. новембра, а мучило га је питање зашто 9. марта, већ пет година заредом, отац Славо заборавља на његов рођендан? Тај Славо Теофиловић, капетан прве класе, био је познат у Травнику по томе што му је пријатељ поклонио тридесет квадрата плочица и десет кила љепила, а он му се није одужио пошто није знао како!

Док су вршњаци из улице шутали лопту, а официри се спремали за осмомартовски бал у Дому ЈНА, Зеко је поглед са уличне расвјете пребацио на раскрсницу и надвожњак преко којег је прелазила пруга.

– Кад бих некако могао да из календара извадим 9. март, живот би ми био лакши – мислио је дјечак.

Није му то била једина патња. Тешко је подносио кад би угледао како из аутомобила лете празне кесе

„грисина“, згужване кутије цигарета и остало смеће. Сада је гледао „фићу“ који се брзином преко шездесет на сат приближавао и знао је да га чека непријатно изненађење. Или ће му рећи: „Шта буљиш, педеру?“, или ће га гађати смећем. Уз звук сирене нечија рука избацила је кроз лептир прозор празну кесу на којој је писало: „бронхи оџачар грла“!

– Кретену! Зашто прљаш мој град?! – трчао је за „фићом“ и претећи махао кесом, а онда је успут покупио смеће и бацио га у контејнер. Умирујуће је на њега дјеловала помисао да су некада ствари на том раскршћу стајале много горе.

Све до 1975. пругом преко надвожњака пролазио је Ђиро и уз писак локомотиве испуштао чађаву пару. По вјетровитом времену сав комшијски веш би за тили час поцрнио. Зеко није дозвољавао да се на балкону Теофиловића деси тако нешто. Било је дана када би Ђиро зачађио паром читаву улицу, а из аутомобила људске руке у исто вријеме избацивале су смеће!

– Да ли очистити улицу или трчати на балкон, сакрити чаршаве и јастучнице у собу да их чађ не упропасти? – Зеко је у најтежим тренуцима доносио праве одлуке.

Баталио би смеће и отрчао на балкон. Тамо би покупио чаршаве, постељину, очеве кошуље и тако би веш био спасен од чађи. Мајци би уштедио беспотребно нервирање, а отпад са раскрснице почистио би касније.

Некад би га изненадио вјетар и одувао смеће у ријеку Лашву! То га је доводило до врата лудила.

Није могао да поднесе када у прољеће, на стаблима крај Лашве, угледа најлонске кесе разних боја. Све су личиле на зидове у касарни „Петар Мећава“, гдје је службовао отац. Трчао је и штапом ударао по крошњама. Кад би схватио да их не може скинути и да се од његових покушаја кесе распадају и још више заплићу у гранчице, острашћено би лупао по крошњама дрвећа и на крају ломио гране.

– Да ме неко гледа – мислио је – сигурно би повјеровао да сам луд!

Његов живот је био тежак, али је постојала једна олакшавајућа околност. Имао је коме да се јада.

У одбаченој кади у подруму четвороспратнице, испод стана у којем су живјели Теофиловићи, брчкао се шаран набављен за славу коју је капетан кришом славио у децембру. На бетонском зиду изнад каде стајало је укуцано парче дрвета на којем је писало кредом: Сто јада.

Зекин старији брат, Горан Теофиловић, једва је чекао тренутак кад ће моћи да се куне оцем мртвим! Због тога што је то био хит у Улици 29. новембра. За то је, наравно, требало да капетан Славо умре. У разговорима с млађим братом Горан није скривао нетрпељивост према оцу:

– Једва чекам да стари рикне!

Зеко није пристајао на суровост свога брата:

– Он на све мисли, већ у марту купи рибу која ће му требати у децембру. Каква идеја, ха?!

– Нема ту идеја, добио цаба!

– Како цаба?

– Фино, корумпирѠ га отац једног војника да му сина пусти кући у Нови Сад на викенд! Брацика, ти ништа не схваташ?!

– Како не схватам?

– Он би дао гузе само да нешто добије џабалука!

Зеко је пажљиво сишао у подрум. Кад се увјерио да у близини нема живог створа, позатварао је подрумске прозорчиће, а онда навукао маску за рођење. Прије него што је заронио у каду, ставио је дисаљку у уста. Прво је потопио главу у воду, а онда и тијело. Само су му стопала вирила закачена за руб каде када је Милијана Гачић, пионирски првак СР Босне и Херцеговине у шаху, закорачила у подрум. Навикла је на овај приказ. Њене црно-сиве зјенице на великим беоњачама испод равне црне косе, уредно ошишане по моделу принц Валијант, гледале су исти приказ већ петнаест дана. Једино што није сазнала о чему то мали човјек и риба причају. Свашта је претпостављала. Како и неће, када на комаду дрвета пише: Сто јада. Није то била само радозналост паметне дјевојчице. Она је данима гледала Зеку, била заљубљена, али и опрезна. Често је травничким улицама и сокацима пратила у стопу Драгана Теофиловића! Као да је била зачарана његовом појавом. Колико је горила од жеље да га погледа у очи, толико се и плашила првог сусрета. Чак је и смршала од љубави. За то вријеме, Зеко се по уобичајеној пракси повјеравао великој риби. Само повремено шаран је отварао уста, тек да му да до знања како му је све јасно. Зеко је вјеровао оцу Слави који је прочитао у руској књизи „Чевенгур“ да риба не ћути због тога што је глупа.

– Код људи је то друкчије! Посебно су глупе жене које ћуте – говорио је његов отац. – Риба нема разлога да брбља! Она не проговара јер све зна, а не зато што нема шта да каже и што је глупа, као што други мисле.

– У мојој породици је тешка ситуација. Брат Горан једва чека да отац умре, а мајка се на нож посвађала с њим. Рекла му је како чека само да дјеца одрасту, па да бјежи од њега бестрага пошто он мисли једино на своју гузицу. Ја то видим друкчије. Мој отац је добар човјек. Чудно је то, мој шаране, све напољу изгледа кô бог, а изнутра жадац, као војнички кревет, све је затегнуто под конач, а унутра душек се распада, мољци и мишеви све изјели. Тако се и у мојој души све распада, као кад миш уђе у сир!

Милијана се на вријеме повлачила. Обично би на крају разговора шаран изводио скокове по води, а Зеко је вјеровао да је то од радости што није био сам.

– Март носи шкарт – говорили су старији када би се отапали први сњегови. Без обзира на то да ли је било тачно да сурови прелаз из зиме у прољеће многи Босанци и Херцеговци нису преживјели, Зеко није волио март. Схватио је да се на његов рођендан заборавља због осмомартовског слава, али је за ручком започињао причу која је привидно текла у другом правцу.

– Што се не слави дан мушкараца? – питао је мајку.

– Зато што је овдје мушкарцима сваки дан празник!

– Па што је морало баш 8. марта, што није неки други дан?

– Да би Славо заборавио на твој рођендан! – церио се Горан.

И ове године породица Теофиловић је изашла у свечану осмомартовску шетњу. Мајка Аида и Горан су ћутали. Вјеровали су да је тако боље пошто је Славо на сваку изговорену ријеч имао најмање сто теорија које поништавају све што се пред њим изговори! Зеко је изненада стрчао низ бријег и закорачио у Лашву. Зауставио се насред ријеке, а вода је једва прелазила преко његових чланака. Хтио је да привуче пажњу свога оца.

– Зашто се грађани не договоре и не очисте Лашву, то је наша једина ријека?

– Излази из воде, фасоваћеш упалу плућа! Мораш ли ти бити сваком лонцу поклопац?! – плашила се мајка Аида да јој син постаје стармали.

– Дијете здраво размишља!

Насред ријеке угледао је већи камен. Није се базирао на мајчине ријечи, гледао је како вјетрић мијења површину ријеке и видио ситно камење које се назирало крај његових стопала.

– Мора да испод ових каменчића стоје велике стијене које ништа не може да помјери! – помислио је. – Све је као са нашом фамилијом, ми се све надамо да ће бити боље, а ту нешто тешко стоји на дну што нам не да да мрднемо!

Послије Аидине друге наредбе изашао је из Лашве. Мајка му је скинула ципеле и рукама трљала

прсте, па послуже својим топлим дахом покушавала да му загрије табане, док је Зеко очекивао да ће га за награду отац помиловати.

– Што, болан, Славо, не загриши своје дијете? Неће ти рука отпасти!

– Није здраво!

– Шта није здраво, пољубити своје дијете?

– Свијетом харају невидљиви вируси, а не Руси и Американци како се чини! Свијет ће због тога пропасти!

– Велика штета ако овакав свијет пропадне! Загри, болан, дијете!

Командант касарне „Петар Мећава“, пуковник Лазо Дробњак, тешко је подносио што његова жена није могла да роди дијете. Обузети тим осјећањем, он и његова Светлана кренули су у Дом ЈНА. Када је видио да је сусрет са капетаном Теофиловићем неизбјежан, прогутао је кнедлу. Није га цијенио као професионалца, а још мање као човјека. Знао је да Славо у свом стану држи цивилна одијела крагујевачких војника. Тако су војници могли да се преко викенда пресвуку, те да по игранкама пију и лове сојке. Некада су бјежали у Крагујевац, највише када је Славо био дежурни касарне. На тај начин он је изражавао локалпатриотизам и везаност за завичај, али је срозавао углед касарне, а посебно команданта. У ствари, пуковник Дробњак би мањак професионалне одговорности опростио свом капетану. Он није подносио Славу као човјека. На Голији, док

је трајала војна вјежба, пуковник је вртио чашу вина у руци и гледајући флеку на столњаку питао капетана прве класе:

– Човјек је постао од мајмуна, је ли? Шта ти, Славо, мислиш у шта ће се човјек претворити?

– То су питања за паметне главе, а не за нас прашинаре!

– Ја мислим да се у даљем развоју човјек неизбјежно претвара у коња!

– Како знате, друже пуковниче?

– Па, гледам у тебе, Славо, и све ми је јасно!

– У мене гледате?!

– Ти си, Славо, прави коњ, липицанер... ха-ха, парадни коњ... брсс, бррррс! – пуковник је почео да рже као коњ. Смијао се толико гласно и кашљао, да је у једном тренутку почео да се гуши. Стрпали су га у „кампањулу“ и одвезли у санитет гдје је добио кисеоник и нормализовао дисање.

Отац није остајао дужан овом Дробњаку. Причао је о њему све најгоре, посебно свом куму који је радио за КОС. Кад год би у кругу касарне угледао капетана Славу, Дробњак је рзао гласније или тише, зависно од расположења.

Док су се широким степеништем пењали у велику салу Дома ЈНА, Дробњак је увесељавао Теофиловиће. Рзао је као коњ. Отац је кисели осмијех ширио од уха до уха и вјеровао да Аида и дјеца нису знали о чему се ради.

Шаховски турнир, симултанка коју је играо велемајстор Глигорић са војним лицима и цивилима

Травника, изазивао је поштовање и тишину у Дому армије. Чули су се само људски кораци по шкрипавом поду и лупкање фигура по шаховским таблама! Међу шахистима пореданим у дути низ била је и Милијана Гачић. Ухватила је Зекин поглед док је Глигорић вукао потез. Она је спустила поглед на таблу, одиграла брзо шта је требало, па су јој очи полетјеле поново према Зеки. Велемајстор је примијетио да дјевојчица игра шах на сумице и да гледа у дјечака. Он је прстима лебдио над фигурама, брзо повукао свој потез и отишао даље. Зеко се збунио од погледа дјевојчице и потрчао на другу страну према подијуму на којем су се окупљали чланови школског хора. Милијана је знала да је ово идеална прилика за упознавање. Напустила је таблу, претрчала преко сале и зауставила Зеку у тренутку кад је закорачио на подијум.

– Ја тебе знам!

– То ти и није нека пљачка!

– Али знам те већ дуго!

– Шта ме брига.

– Ти се мени свиђаш.

– Шта то причаш?! Видиш ли да нас сви гледају?!

Зеко је нестао у хору. Милијана се вратила до своје табле гдје је са смијешком чекао Глигорић и чудео се. Велемајстор је гледао у таблу и није могао да повјерује у распоред фигура на шаховском пољу – меч је био неријешен! Пат-позиција! Када му је то постало сто посто јасно, насмијао се и аплаудирао дјевојчици. Сви присутни поздравили су аплаузом подвиг Милијане Гачић. Само се Зеко скривао у посљедњем реду хора и

једва чекао да започне свечана академија и да у хору за-
пјева химну „Хеј, Славени“.

Аида Теофиловић се 9. марта 1976. пробудила с тешком главобољом од лошег вина и свађе са му-
жем на синоћњој забави. Прославу Дана жена она је искористила да му изговори све што је трпила у
последњих петнаест година. Пажљиво је отворила
врата и ушла у дјечију собу. Кад је подигла зелену
ролетну, свјетлост је зачас испунила малу просто-
рију. Зеко се нагло дигао с кревета, отворио очи и
шкиљећи рекао:

– Опет касним на први час!

– Данас ти је недјеља, твој рођендан, блесане! –
помиловала га је мајка по коси и предала му поклон.

На путу до кухиње Зеко је обукао ручно плете-
ни џемпер шприцано плаве боје. Насмијао се кад је
видио свој лик у огледалу. У кухињи му је брат Горан
предао поклон. Биле су то рум-плочице умотане у
масни папир, па је одмах истрчао да купи хљеб у гра-
напу, који је био двадесетак метара низ улицу.

Аида је потрчала на врата носећи виндјакну:

– Прехладићеш се! Обуци нешто!

Вратио се из гранапа са хљебом и одмах одре-
зао фртаљ, одстрианио средину и у њу ставио свих
пет рум-плочица. Највише на свијету је волио хљеб
са чоколадом и када је загризао рођендански поклон,
рекао је:

– Ово нема нигдје на свијету!

Послије доручка Зеко је кренуо у акцију. Иако је била недјеља, он је уобичајене радње извршавао по утврђеном распореду. Запалити нафтарицу била је мала умјетност. Довод и одвод ваздуха није било лако обезбиједити, требало је устима продувати цјевчице. Због тога су рођенданске рум-плочице добиле укус лож-уља. Пресуо је нафту у пећ и док се у мислима питао да ли ће отац опет заборавити на његов рођендан, кап нафте је канула на мајчин рођендански поклон.

– Сад ће ти, Аида, бити топло, немој да бринеш – нагео се у кухињу као Чарли Чаплин кад вири иза угла неке куће, а руку је држао напољу како мајка не би видјела флеку нафте која се ширила на рукаву.

Откако је отац купио „варбург“ каравана, комшије са првог спрата су констатовале да више нема комараца у близини зграде. Када се стартује двотактна машина, она избаци облак дима који прекрије приземље и побије инсекте све до првог спрата. Отац је тврдио да ствари никада нису довољно чисте и да је неопходно држати једно око 24 сата на глањц новом „варбургу“!

„Варбург“ је био на свом мјесту, а Зеко је био спреман да још једном истакне мудрост свога оца:

– Како је паметан Славо! Он паркира возило испод бандере, тик испод градске расвјете. Лопови бјеже од свјетла!

– Ти си, бураз, или будала или ти ноге смрде?!

– Ја будала?

– Славо је кретен!

Слиједило је рођенданско исповиједање шарану. Силазио је низ степенице и на улазу у подрумску просторију испред њега се испријечила Милијана држећи у руци букет бијелих ружа.

– Срећан ти рођендан!

– Шта ради шаховски првак СР Босне и Херцеговине у Сто јада?

– То је мање важно!

– А шта је више важно?

– Ја тебе обожавам и желим ти срећан рођендан!

Спремна сам све да учиним за тебе.

Иако није био сигуран да би започео било какав разговор, збунило га је што је дјевојчица одмах нестала. Био је спреман да расправи с њом неке ствари. Нико нема право да улази у његових Сто јада. Чак ни отац, за чију љубав се већ толико дуго бори. Када би га барем помиловао или пољубио, прешао би чак и преко једине препреке. Сама помисао на градњу викендице у Доњој Сабанти стварала је у Зекиној глави вртоглавицу.

„Варбург“ је био мали да прими сав материјал који може послужити за градњу викендице. Сваке друге недјеље у мјесецу, када Славо није дежурвао, породица Теофиловић кретала би на пут у Србију. Већ код Сарајева аутомобил се заустављао, а отац је започињао скупљање одбаченог грађевинског материјала. Није му било довољно кад би гепек препунио бетонским блоковима, поломљеном циглом, цементом и цријепом. С тешком муком је затварао стражњи поклопац на аутомобилу, па је већ на сљедећем

зауостављању грађевински материјал трпао Аиди, Горану и Зеки у наручје. Паузу код кафане „Семафор“, на планини Нишићи, породица Теофиловић није доживљавала као обичан предах. Вођени очевом руком, Теофиловићи су се осјећали као његова пјешадија, а пут који води према викендици у Доњој Сабанти доживљавали су као војну операцију. Аида, Горан и Зеко су излазили из „варбурга“, тетурали, кашљали и једва долазили себи. Пажљиво су одлагали из наручја најразличитије врсте грађевинског материјала и скривали га иза пољског ве-цеа надајући се да га нико неће покупити прије него што се они врате.

Аутопут Београд–Ниш задавао је оцу главобољу. Када би угледао занимљиву гомилу материјала, Славо се плашио кочења и ланчаног судара. Онда је, као да је у питању војна акција, зауостављао аутомобил и са страшћу ратника чинио прекршај. Био је спреман да погине возећи уназад. То су били тренуци највећег узбуђења у мирнодопским условима за капетана прве класе. Док се кретао у рикверц, ни сам не знајући зашто, лакше је замишљао како су грађевински елементи већ узидани у викендицу. Окренут тако, гледао је преко материјала и лица својих најближих како „варбург“ кривуда и није му било лако да одржи правац како би стигао до гомиле коју је претходно запикирао. Зеко је с радошћу извиђача узвикнуо:

– Ено, тата, тамо је усамљена гомила!

Вирећи иза блокова напукле цигле, Аида и Горан згледали су се у чуду:

– Како гомила може бити усамљена?

– Па видиш, ено тамо – показивао је Зеко и у ретровизору хватао очев поглед очекујући да му намигне и награди га за добро извиђање.

Кад би утоварили „усамљену гомилу“ у аутомобил, „варбург“ се претварао у подморницу која ће се сваког часа насукати на дну мора, а путници остати без кисеоника. Аида би спазила да се Зекини и Горанови погледи муте, па би с тешком муком ослободила једну руку и отворила прозор. У условима напорног путовања унапријед и уназад, породица би потпуно изгубила идеју о времену. О простору није више могло бити говора. Када би број промјена у кретању напријед-назад надмашио сва очекивања самог оца, он би примијетио да породица липсава, па би посегнуо за цитатима. Сјетио се једне филозофске мудрости и рекао:

– Два корака напријед један назад, тако је говорио велики Лењин!

Помисао на Лењинова корачања створила је код мајке и синова исту идеју о простору и о времену! По њиховој рачуници породица се кретала два корака напријед, два назад. Тачније, њима је било јасно да ту није било кретања. Јер кад су стигли у Доњу Сабанту, тај рачун је нарушен само загрљајима са дједом и бабом, Славиним родитељима, и временом за које је Славо, плашећи се провалника, закачио на зид викендице таблу из Другог свјетског рата на којој је писало: „минирано – опасно по живот“.

Капетан прве класе је журио назад у Травник на дежурство. У Зекином сјећању и у оквиру „варбурговог“ прозора, остајали су тужни погледи бабе и

дједа који се крстио док су његов син, снаха и унуци одлазили. Баба би још успјела само да убаци пршут у „варбург“, а вријеме је у Зекиној глави попримало обрису вртлога.

Као да бјежи из тог вртлога, Зеко је ушао у кухињу скривајући флеку од нафте на рукаву џемпера. Изгледао је као нападач „Партизана“ Вукотић, који је навлачио рукав преко шаке када одлучи да ријешити утакмицу. Мајка му је саопштила да је отац послао поруку по војнику куриру:

– Хоће, сине, Славо да се нацртамо у касарни за један сат! Каже да ти је спремио поклон!

– Није могуће?

– Ако не вјерујеш мени, прочитај шта пише!

– Каже Горан да си му синоћ свашта наговорила!

– Нема то везе с тобом, обуци капут.

– Шта нема, да тебе није било, никад се не би сјетио Зекиног рођендана!

– Пустити то, ево пише да ти је спремио нешто незаборавно.

– Ја нешто мислим да ће ми поклонити бицикло?
– узбудио се Зеко.

Озареног лица Зеко је први грабио пругом којом је некад Ђиро везивао Сарајево и Травник. Аида је с муком стизала Горана и била је срећна: коначно ће њен муж урадити нешто по вољи њиховог сина. Зеко је био узбуђен, мисли су му се замрсиле потпуно. Није могао да замисли ниједан поклон!

– Ако мисли да се искупи, мора да одријешити кесу
– рекао је Горан.

Зеко се сјетио како је мајчин брат показивао слику дјечијег аутомобила.

– А шта ако ми је купио авион који се на федер испали и лети па слети и ништа му не буде? Или малог вучјака да ми поклони? – надао се Зеко.

Мајка Аида је с тешкоћом стизала дјецу. У њеној утроби кувао је немир због синоћњег бала гдје је претјерала с пићем и своме мужу сасула све у њушку.

– Мушкарцима треба све сасути у брк! – говорила је она.

Ипак, осмијех јој није силазио с лица.

– Стан’те, дјецо, испаде ми душа, полако ако за бога знате! – викала је она за синовима.

Као да је јурњава преко прагова без жељезничких шина била игра, мала прослава Теофиловића, обрт у њиховом животу који отац Славо уводи с новом праксом и рођенданским поклоном.

– Ако ти не поклони барем једрилицу, дабогда цркò!

– Горане, прекини! – викнула је мајка и замахнула ташном да га удари, а он је убрзао ход и избјегао ударац.

Зеко је помислио како се ово кретање према касарни разликује од њихових путовања у Доњу Сабанту. Вријеме је протицало у сваком погледу, нису га заустављале очеве и Леђинове идеје. Вријеме се чуло као вјетар који је шумио преко ушију Драгана Теофиловића. Његовим тијелом се ширио осјећај слатке стрепње.

Млађи водник прве класе стајао је испред касарне